

The Millie Arbesfeld
Midreshet Yom Rishon

Sunday Morning Learning Program for Women

WWW.MIDRESHETYOMRISHON.ORG

*Cheirut in the
 Holocaust - Observance
 of Pesach During the War
 Years*

Sponsored in memory of
 Dr. Alvin Wertentheil, Avraham Ben Yisrael Yitzchak, z"l.
 A Precious husband, father, grandfather, and friend.

Rabbi Joshua Blass
 March 8, 2015 • יד' אדר תשע"ה

1 שולחן ערוך חושן משפט הלכות מאבד ממון חברו בידים ומוסר ומלשין סימן שפח

סעיף ב

יא המוסר ממון בידי אנס, יב] בין אנס עובד כוכבים בין אנס ישראל, חייב לשלם יב (ב) יג] ד} מהיפה שבנכסיו כל מה שלקח האנס, יד] אע"פ שלא נשא המוסר ולא נתן בידו יג טו] ה} אלא הרגיל בלבד. יז] ואם מת, גובים מיורשיו כשאר כל המזיקים. יז] טו וי"א דדוקא יח] שעמד בדין; אבל אם לא עמד בדין, אין היורשים חייבים לשלם. יט] ואשה שמסרה לאנשים, משמתין לה. כ] ואם יש לה ממון שאין לבעל רשות בו, משלמת. כא] ואם יש לה נכסי מלוג, טז כב] ו} הבעל אוכל פירות כל ימי חייה, ואם מתה חייב לשלם לנמסר, וכן לשאר נזק, יז ואין הבעל ז} לענין זה רק כיוורש שחייב לשלם. (מרדכי פ' החובל). בד"א, כשהראה המוסר מעצמו. אבל אם אנסוהו עובד כוכבים או ישראל אנס להראות, והראה, הרי זה פטור מתשלומין. כג] ואם אנסו להראות שלו יח} ח} והראה (שלו ושל) חברו, חייב (טור ס"א). ואם נשא ונתן ביד, כד] אף על פי שהוא אנוס, חייב לשלם, כה] שהמציל עצמו בממון חברו חייב. יט כו] ט} כיצד, כ הרי שגזר המלך להביא לו יין או תבן וכיוצא בדברים אלו, ועמד מוסר ואמר: הרי יש לפלוני אוצר יין או תבן במקום פלוני, והלכו ולקחוהו, חייב לשלם. הגה: כא כז] ואפילו יסרוהו, ולא א"ל על מה, והראה ממון חברו, חייב (טור שם); כח] ולא מקרי אנוס, אלא הכאות ויסורין, כב אבל לא אנוס ממון (מרדכי פרק הגוזל בתרא ותשובת מיימוני דנזיקין סי"ב ונ"י). כט] י} היה רואה נזק בא עליו, מותר להציל עצמו אע"פ שע"י (זה בא <ב> הנזק לאחר (נ"י פ' השותפין

2 סמ"ע סימן שפח

י] היה רואה נזק בא עליו כו'. שם בנ"י [המובא בציונים אות י"ג] סיים וכתב דאם כבר בא עליו אסור לסלקו ממנו כשגורם בזה היזק לחבירו

3 ש"ך יורה דעה סימן קסג

יא: הוי רבית גמור - והב"ח כתב דלשון הפוסקים משמע דאינו אלא כמין רבית גמור ולא רבית גמור

4 ערוך השולחן חושן משפט סימן תכו

סעיף ד

הפוסקים הביאו בשם ירושלמי דחייב אדם להכניס א"ע לספק סכנה כדי להציל חברו והראשונים השמיטו זה מפני שבש"ס שלנו מוכח שאינו חייב להכניס א"ע ומיהו הכל לפי הענין ויש לשקול הענין בפלס ולא לשמור א"ע יותר מדאי ובזה נאמר ושם אראנו בישע אלהים זהו ששם אורחותיו וכל המקיים נפש מישראל כאלו קיים עולם מלא ועי' יו"ד סי' רנ"ב

5 רמב"ם הלכות יסודי התורה פרק ה הלכה ה

נשים שאמרו להם עובדי כוכבים תנו לנו אחת מכן ונטמא אותה ואם לאו נטמא את כולכן יטמאו כולן ואל ימסרו להם נפש אחת מישראל, וכן אם אמרו להם עובדי כוכבים תנו לנו אחד מכם ונהרגנו ואם לאו נהרוג כולכם, יהרגו כולם ואל ימסרו להם נפש אחת מישראל, ואם יחדוהו להם ואמרו תנו לנו פלוני או נהרוג את כולכם, ו אם היה מחוייב מיתה כשבע בן בכרי יתנו אותו להם, ואין מורין להם כן לכתחלה, ואם אינו חייב מיתה יהרגו כולן ואל ימסרו להם נפש אחת מישראל.

6 תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף יח עמוד א

ואבדה את טוביו, ועדיין היא קיימת, ואני שמעתי עליך שאתה יושב ועוסק בתורה [ומקהיל קהלות ברבים] וספר מונח לך בחיקך! אמר לו: מן השמים ירחמו. אמר לו: אני אומר לך דברים של טעם, ואתה אומר לי מן השמים ירחמו, תמה אני אם לא ישרפו אותך ואת ספר תורה באש! אמר לו: רבי, מה אני לחיי העולם הבא? אמר לו: כלום מעשה בא לידך? אמר לו: מעות של פורים נתחלפו לי במעות של צדקה וחלקתים לעניים, אמר לו: אם כן, מחלקך יהי חלקי ומגורלך יהי גורלי. אמרו: לא היו ימים מועטים עד שנפטר רבי יוסי בן

קיסמא, והלכו כל גדולי רומי לקברו והספידוהו הספד גדול, ובחזרתן מצאוהו לרבי חנינא בן תרדיון שהיה יושב ועוסק בתורה ומקהיל קהלות ברבים וס"ת מונח לו בחיקו. הביאוהו וכרכוהו בס"ת, והקיפוהו בחבילי זמורות והציתו בהן את האור, והביאו ספוגין של צמר ושראום במים והניחום על לבו, כדי שלא תצא נשמתו מהרה. אמרה לו בתו: אבא, אראך בכך? אמר לה: אילמלי אני נשרפתי לבדי היה הדבר קשה לי, עכשיו שאני נשרף וס"ת עמי, מי שמבקש עלבונה של ס"ת הוא יבקש עלבוני. אמרו לו תלמידיו: רבי, מה אתה רואה? אמר להן: גליון נשרפין ואותיות פורחות. אף אתה פתח פיך ותכנס [בך] האש! אמר להן: מוטב שיטלנה מי שנתנה ואל יחבל הוא בעצמו. אמר לו קלצטונירי: רבי, אם אני מרבה בשלהבת ונוטל ספוגין של צמר מעל לבך, אתה מביאני לחיי העולם הבא? אמר לו: הן. השבע לי! נשבע לו. מיד הרבה בשלהבת ונטל ספוגין של צמר מעל לבו, יצאה נשמתו במהרה. אף הוא קפץ ונפל לתוך האור. יצאה בת קול ואמרה: רבי חנינא בן תרדיון וקלצטונירי מזומנין הן לחיי העולם הבא. בכה רבי ואמר: יש קונה עולמו בשעה אחת, ויש קונה

7) חידושי הריטב"א מסכת עבודה זרה דף יח עמוד א

הא דאמרינן בהגדה דר' חנינא בן תרדיון מוטב יטלנה מי שנתנה ולא אהכול בעצמי. כתוב בגליוני התוספות שהיה אומר ר"ת דהיכא שמתירא שלא יכריחוהו לעבור על דת מותר לחבול בעצמו, והכי איתא במדרש (ב"ר ל"ד י"ד) כתיב (בראשית ט' ה') אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש מכאן אזהרה לאדם שלא יחבול בעצמו. יכול אפי' כשאול מלך ישראל, פירוש שחבל בעצמו מפני שהיה מתירא שמא יעבירוהו על דת, תלמוד לומר אך מיצט, דבכי האי גונא שרי, ומכאן לומדין לשחוט הנערים בגזירות מפני העברת הדת, ע"כ מצאתי בגליוני התוספות, והם דברים שצריכין תלמוד ועיון גדול, אלא שכבר הורה זקן, ושמענו בשם גדולי צרפת שהתירו כן הלכה למעשה. (א"ה, ע"י דעת זקנים מבעלי התוספות בפסוק הנ"ל).

8) בשמים ראש ס' שמה

אשר שאלתני בלחם חסר לחם וחטוף שט / שהלך בפני שני' / ואמר עשיתי חיי / ואנך עלמו / אם ראש' קרוב' להחליל / כיון דפסק הרמב"ם ז"ל בהלכת חבל / דאין מתחללין עליו / כנרייתא דמס' שמחות / אם פרושו אינן נריכין / אבל אם רואים לחפות עליו / אם זה כבודם הוא :

תשובה מדברי הרמב"ם ז"ל עלמו נראה כדבריך : דאין יברכו לסתל / ואלו אוכלי' ושחתי' / ועוסקי' צפרקתעי' ונחלאכה / ואולי על אינוק לב / אמנס בעיקר כדון / מליילס לדון את האיש הזה לרעה / וכבר אמרו נפדרש על פסוק אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש / יכול כשאול בן קיש תלמוד לומר אך / ושאלו הי' רק חסיירא / פן יתעללונו / ולא קאמר דווקא שיטלחונו כדוים גדולים להקלם בישראל / והי' חילול ס' דבנר / לא כי שכל שעש' מריבוי נרוסין / דאבות ויסורי' או עוני גמור / אין כאן שימוש • אדרבא נט' רנוסין ויל את זדקי' מלך יהודה / ואמרו לכן גלס עמי מבלי לב / שהי' לו לזדקי' להקיש עלמו בנותל וימות / ולא יראה בשחיתת בניו לעיניו / וגם חנו רנוסין ז"ל אחיתוכל בשלש הדיוטות / ולפי שמרד בשלכות דוד / ולא הי' אחיתוכל מאבד לדעת / ועני' המאבד לדעת / הוא הטובה את הכריות / ובעט בעובדה ושאל את העולם כחלקת הפילוסופים ששואי' כן / להמרות פני עליון / המשקנת בעולמו / ורואה אותו כי טוב • ואומר יהי כן / ואליה אומר' לא כן / ומקלסן אומר' ב"כ / כי זה שבת הנשעה שמוליאס מן הכוף הכנור הזה / שהוא לה כקנר / וכיוצא בהבלי רשע ושוא • אבל בנרת נפשו כי לא יוכל שאת • ואף כי זה לשמר עלמו מן החט / שכל הנרות והרעות וגם העוני שעבירי' אדם על דעת עלמו ועל דעת קונו • אין ספק שאין נזה שום איסור / ונדברי' אליה קפאל / שבר לקושיית הפילוסופים / אשר נה יחשבו להכל את הדת • ותאלמנה שפתי שקר הדוברות על זדיק של עולם / ומרב שפיהם מנהון עדת / ומן אורייתא לא יעידון כל עדת / ותאס עש לעני הוה כדרך שנהנין בכל ישראל / ומן לא מידי !

9) דעת זקנים מבעלי התוספות בראשית ט:

(ה) ואך את דמכם וגו'. אזהרה לחונק עצמו ואמרו זכ"ר יכול אפי' כחנניה מישאל ועזריה מ"ל אך פירוש יכול אפילו כמו אלו שמסרו עצמן לקדוש השם שלא יוכל לחבול בעצמו אם הוא ירא שלא יוכל בעצמו לפתור בנסיון מ"ל אך כי בשעת השמד יכול למסור עצמו למיתה ולהרוג עצמו. וכן בשאלו בן קיש שאמר לנערו שלף הרעך ודקריי זה וכי מ"ל אך שאם ירא אדם שמה יעשו לו יסורין קשים שלא יוכל לסבול ולעמוד בנסיון שיכול להרוג את עצמו. ומכאן מביאין ראיה אותן שחטטין הפיטוק בשעת הגזירה. יש שאוסרין ומפרשים כן יכול כחנניה וחבריו שכבר נמסרו למיתה מ"ל אך אבל אינו יכול להרוג את עצמו יכול בשאלו שמסר עצמו למיתה מ"ל אך פ"י שאינו יכול לחבול בעצמו כלל ושאלו שלא נרשחו חכמים פשה מהר"ש בר אברהם המכונה אוכמן. ומעשה ברב אחד ששחט הרבה פיטוקות בשעת השמד כי היה ירא שיעבירו על דת והיה רב אחד עמו והיה כועס עליו צימר וקראו רוצח והוא לא היה חושש. ואמר אותו רב אם דבריי יהרג אותו רב גמיתה משונה וכן היה שהפסוקו עכו"ם והיו פושטין עורו וטופנין חול בין העור והבשר ואחר כך נתבטלה הגזירה ואם לא שחט אותן הפיטוקות היו ניטלין:

10) שולחן ערוך אורח חיים סימן תסב

סעיף א

(א) מי פירות (ב) בלא מים אין מחמיצין (ג) כלל. ומותר לאכול בפסח מצה שנלושה במי פירות אפילו שהתה (ד) כל היום, אבל אין יוצא בה (ה) ידי חובתו מפני שהיא מצה [ג] עשירה וקרא כתיב לחם עוני (דברים טז, ג).

סעיף ב

מי פירות (ו) עם מים * (ז) ממהרים להחמיץ יותר משאר עיסה הילכך * אין ללוש * בהם; ואם לש בהם, (ח) א יאפה מיד.

11) שולחן ערוך אורח חיים סימן תמח סעיף ה

חמץ שנמצא בבית ישראל אחר הפסח, (כה) אסור ח <ז> אע"פ [טן] שביטל.

12) משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים סימן תמח סעיף ה

(כה) אסור אע"פ שביטלו - או הפקירו ואיסורו הוא אפילו בהנאה. ואע"ג דכשביטלו אינו עובר בב"י מ"מ חששו חכמים שאם נתירו כשביטלו יש לחוש שיניח כל אדם חמצו אלאחר הפסח ויאמר שהפקירו קודם הפסח כדי שנתיר לו. ודע דכמה אחרונים כתבו דאפילו בדק ג"כ כמנהגנו ונמצא חמץ לאחר הפסח ג"כ אסור בהנאה דלא חילקו בדבר ויש מן האחרונים שמקילים בבדק וביטל ונמצא אח"כ דמאי הוי ליה למעבד הרי עשה הכל כדין ודעתם דעכ"פ בהנאה אין לאסור ובמקום הפסד מרובה יש לסמוך עליהן ועיין בבה"ל ס"ג בד"ה אפילו מ"ש בזה. מי שהיה בספינה או בדרך ויש אתו חמץ ואין אתו נכרי שיוכל למכור לו ועמד והפקירו בפני עדים אם יוכל אחר הפסח לזכות בו וליהנות ממנו נחלקו האחרונים בדבר ורובם מצדדים לאיסור ומ"מ בהפסד מרובה יש לסמוך ולהתיר שימכרנו לעכו"ם או שיחליפנו עמו בדבר אחר, ואם היה בדרך ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו ולא היה לו למי למכור בע"פ כתיקון ועמד והפקיר בפני עדים החמץ שבתוך ביתו נראה דיוכל לסמוך בזה אדעת המקילין ולחזור ולזכות בו אחר הפסח וליהנות ממנו שכיון שלא היה החמץ בידו וא"כ לא היה יכול למכור ולא לבער כתיקון חז"ל הרי מחויב היה להפקיר מצד הדין כדי שלא יעבור בב"י וא"כ אין לנו לקונסו לאסור חמצו כשחזור וזוכה בו

13) שולחן ערוך אורח חיים סימן תפג

הגה: (ז) בלא ברכה. (ח) ובמקומות שנוהגים לשתות משקה הנעשה מדבש שקורין מע"ד, יכול ליקח אותו משקה לארבע כוסות אם אין לו יין (מהרי"ל). וי"א שאין עושין קידוש על שאר משקין, (ט) כמו שנתבאר

לעיל סי' ער"ב סעיף ט'. ולי נראה דלענין ד' כוסות (י) יש לסמוך אמאן דאמר דמקדשין על שאר משקין (יא) ג אם הוא חמר מדינה, כמו שנתבאר לעיל סימן ער"ב.

14) חיי אדם חלק ב-ג (הלכות שבת ומועדים) כלל ח

סעיף יג

הבדלה אינה אלא על יין או שכר וכיוצא בו מה שהוא חמר מדינה, אפילו קוואס [סוג משקה עניים] בשעת הדחק, חוץ מן המים. ולא על הפת, חוץ מיום טוב שחל במוצאי שבת, דאגב הקידוש אומר גם הבדלה על הפת (שם)

15) תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף עד עמוד א

כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן: לא שנו אלא שלא בשעת השמד, אבל בשעת השמד - אפילו מצוה קלה יהרג ואל יעבור. כי אתא רבין אמר רבי יוחנן: אפילו שלא בשעת השמד, לא אמרו אלא בצינעא, אבל בפרהסיא - אפילו מצוה קלה יהרג ואל יעבור. - מאי מצוה קלה? - אמר רבא בר יצחק אמר רב: אפילו לשנויי ערקתא דמסאנא